

soprotno prozoru: „hoće naši“, „doli Švabo“, „govorimo proti Austriji“.

Na temelju te prijave o učinu redara Efendića c. k. poglavarstvu u Makarskoj, državno odvjetništvo učinilo izvode proti svoj dvanaestorici, ali nakon izpada iztrage odustalo je proti desetorici, a obznanilo je po diglo proti dvojici, na ime: Josipu Dominisu i Abdonu Ribaroviću.

C. K. Državno odvjetništvo u Splitu tužilo je Dominisa i Ribarovića, obzirom na rieči izuštene prije i poslije rieči: „doli Celavae“, da se iste odnose na Njegovo Veličanstvo, kako je to shvatilo i redar Efendić i kao što je naravno da ih svak mora u tom smislu shvatiti. Prema tome Dominis bi se ogriješio o zločinstvo po § 63 k. z., jer je povodio dužno poštovanje prema Cesaru i kralju javno i pred više osoba izuštenu pogrdama. Okrivljenik Ribarović bio bi se ogriješio o ovo isto zločinstvo riečima: „hoće naši“, „doli Švabo“, prisvojivši gotovo iste rieči okrivljenika Dominisa, i odnoseći ih na onu istu osobu. Okrivljenik je se Dominis nadalje ogriješio riečima „doli Austrija“ o prestupak po § 305 k. z. a isto tako Ribarović se je ogriješio o ovaj isti prestupak riečima: „govorimo proti Austriji“.

Suviše je državno odvjetništvo podiglo tužbu po § 312 k. z. protiv Anti Šumiću i Josipu Deliću, što bi ovi utužene prigode uvriedili redara Efendića.

Ovakvo je glasila tužba državnog odvjetništva.

Na 19 kolovoza t. g. obdržavala se je kaznena razprava proti Šumiću i Deliću zbog prestupka § 312 k. z. kod c. k. kotarskog suda u Makarskoj. Kod razprave bjelodano je bilo dokazano, da je tužba skroz neistinita i neosnovana, te uslied toga okrivljenici bili riešeni.

Na 24 rujna t. g. obdržavala se je razprava pri c. k. okružnom sudu u Splitu proti Abdonu Ribaroviću zarad uvriede veličanstva, § 63 k. z. Razprava se je vodila zatvorenom vratima. Okrivljenik je bio riešen. Važno je iztaknuti, da nakon saslušanja navedenih svjedoka, zastupatelj državnog odvjetništva, Dević, te branitelj okrivljenoga Dr. Majstrovčić, nisu našli potrebitim hiti slova progovoriti, s razloga, da je nepobitno proizteklo tekom razprave, kako je sva tužba zlonamjerno bila inscenirana.

A sad da cielez affairu prikazemo u pravomu svietlu.

Od kada su ljudi stranke prava došli na kormilo občine Makarsko-Primorske, sa stanovite strane bacala se neprestano težka objeda antinastitnosti i nelojalnosti proti načelniku i njegovim pristašama. Jedna od takovih objeda imala je biti i ova affaire, a da joj se podade veće vjerovatnosti stanovita klika bez duše i poštenja, unajmila je za svoje paklensko djelo jednoga občinskoga redara, e da isti občinski redar ustane proti svomu starešini občinskomu načelniku. Kod preslušavanja redar je Efendić izjavio sumnju, da je občinski načelnik Klarić sutradan, nakon tobožnjeg učina uvriede veličanstva, naučice pošao iz Makarske, da tužbu ne proslijedi nadležnoj vlasti, jer da su svi priljubljeni osobni i politički pristaše načelnika Klarića. Istu sumnju izrekao je kod preslušavanja i kot. oružnički stražemstar Stuk, koji je više puta proti načelniku i stranci prava podigao slične tužbe zbog veleizdaje i antinastitnosti, a koje su svaki put bile oborene kao skroz izmišljene.

Povijesne crtice iz hrvatske prošlosti Šibenika.

I. Bezvrljadje u Hrvatskoj.

Po smrti Stjepana II. (1090), posljednjeg kralja hrvatske dinastije Krešimirovića, bezvrljadje i bezpravije nastala u hrvatskoj državi.

Po starim je narodnim ustavom obostao zakon kako se moraju birati kraljevi u slučaju, kad bi izumrlo vladajuće kraljevsko koljeno. Kod nas je, u staro doba, bilo usve dvanaest plemena ili plemićkih rodova, koji su uživali zakonito nasljedno pravo da biraju kralja. Imena ovih plemena sačuvala nam je starodavna bilježka. Evo ih:

Kačić, Kukari, Svačići, Čudomirići, Mogorovići, Šubići, Gusići, Karinjani i Lapčani, Poletiči, Lasničiji, Jamometiči i Tugomirići.

Ovih je dvanaest plemena izabiralo najprije sedam banova između šestih prvih i najodličnijih rodova. Po tomu bi se izabrani banovi sastali i birali kralja. Da ovaj izbor bude zakoniti i da uslied proglašenja novoga kralja, morao je imati potvrdu od spomenutih dvanaest plemena, a u njihovoj je vlasti bilo na učini izbor privoliti ili ne. Takav je, u doba narodnih vladara, kod Hrvata postojao izborni red, i tako se postupalo da se imenuje kralja po smrti Stjepana II.

Hrvatski se velikaši, na žalost, ne moguše složiti komu da dadu hrvatsku krunu, te pošto je svaki plemenski starješina srebri prisvajao pravo da zasjedne na izpražnjeni prijestol, nastade među njima prava jagna za kraljevskom krunom.

Ta pohlepa za vlašću, nenavisti, sebičnosti, zloba učini, da je država hrvatska razpala se bila

Tako i ovom prigodom nakon što je državno odvjetništvo preslušalo načelnika Klarića, kojega se je htjelo uplesti kao sukruvica, jer da je htio zločin zabašuriti, nije našlo temelja da proti načelniku postupaju.

Uz oružničkoga stražemstar Stuka, ovom podloj potvori sudjelovali su bivši poglavar Bersa, koji se je kroz par mjeseci što je slušavao u Makarskoj prodišio toliko, da se može ubrojiti u svemu i po svemu glasovitom negdašnjemu Blessichu. Uz Bersu odgovornost nosi neozbiljni, nesposobni i pun žuč i osvete prama pravaškoj stranci u Makarskoj, komesar Panek, kojega je zbog njegove neozbiljnosti, vierno opisala „Hrvatska Rieč“, a koju je državno odvjetništvo zaplenilo, misleći na takav način uslugu učiniti namjestništvu Dalmatinskom, koje i dan danas drži Paneka u Makarskoj, da i dalje pravi sve ono, što je i do sada činio, a zašto bi ga ma u kojoj državi smjesta najmanje u mirovinu poslali. Njegov naravno i gosp. Panek, kao i mnogi drugi, spionazom i sličnim nada se avancmanu.

Isto ovo vriedi i za oružničkoga stražemstar Stuka. Svak je u Makarskoj odmah shvatio, da je tužba Efendića skroz izmišljena i zlobno prikazana, samo Bersa, Panek i Stuk odmah su to za istinu prikazali.

Redar Efendić mjesto da tužbu pismenu na občinu prikaže, mjesto da u odsutnosti načelnika tužbu prikaže jednom ili drugom prisjedniku, kako je to njegova dužnost bila, on ide na poglavarstvo k Bersi i Paneku, a ovima se pridružuje Stuk, te u skalupe objedu, kako se njima bolje činilo da će uspeti. Šaju tužbu državnom odvjetništvu u Splitu. Pošto su ovom veoma dobro poznate slične tužbe iz Makarske, to nije odmah onoga dana uređovalo, kao su to Bersa i Panek u svojoj mržnji na pravaštvo tražili, i stoga Bersa i Panek brže bolje sutradan tuže indirektno i samo državno odvjetništvo na predsjednik namjestništva, javljajući ovome brzojavno, kako su oni prijavili državnom odvjetništvu učin uvrede veličanstva, a kako državno odvjetništvo u Splitu još ne naređuje za potrebitu iztragu. Razumijeva se, da je Kotarsko Poglavarstvo u Makarskoj prikazalo tako stvar, da je izgledalo, kao da se je u Makarskoj obdržavao javni sastanak uz razne govornike i mnogobrojne prisutnike, u kojemu da bi se govorilo i klicalo proti Veličanstvu i državi. Namjera je bila njihova, da još jedanput očrne stranaka prava u Makarskoj i načelnika Klarića. Kod preslušavanja na poglavarstvu bio je preslušao kao svjedok i bivši šumarski vještbenik Krstić.

Ovaj je izjavio, da utužene rieči nije čuo. Ipak je poglavarstvo u Makarskoj, kod proslijedilo sudu preslušanje obdržano na poglavarstvu, nadodalo od svoje: može se predpostaviti da bi utuženi takav zločin bili kadri počiniti, obzirom na njihovo političko mišljenje“.

Oružnički stražemstar Stuk kroz preslušavanje na 24 rujna t. g. pri okružnom sudu u Splitu, na pitanje predsjedatelja da imenuje osobu od koga bi čuo osim Efendića da bi utuženi držali onakove govore, nije htio nikako imenovati osobu, jer da je to njegov pouzdanik, kojega ne može imenovati. U procesu veleizdajničkom u Zagrebu oružnici su imenovali osobu od koje bi što čuli; dok oružnički stražemstar Stuk — neće da ova svoga pouzdanika, na čigovom kazivanju temelji težku objedu proti cijeloj jednoj političkoj stranci. Dakle tajna policija u Makarskoj!

na svoje sastrane česti, da se županija dizala suprot zupaniji, grad suprot gradu, ban suprot bana, te nastade nebrojne otmalice, pljačkanja, umorstva, jer nije prestajao dnevne jedan drugoga progoniti, napadati i ubijati.

Ovakova je slika arciđakona Tome spljetskog kroničara, koja nedajući se ničim oprovrgnuti niti izpričavati, slavni je Šenoa bolnim srecem zapjevao:

Sva zemlja kipi, burna smjesa,
Na zlatnu krunu prсну krv,
U svakom sruču trista biesna,
Svud glodje razdor, pakleni crv;
Nepitaju već biesni za dom,
Nepitaju već što je cast,
I svatko pregne podlom nadom,
Da usvoji si krunu vlasti.
Sloboda ludost, zakon bje,
Mahnitice vladu, vladu kruc,
U bratskoj krvi sve je grezilo,
I svaki boljar grabi žezlo.

U tom ratu svijui proti svima, bijaše, piše isti kroničar, jedan hrvatski velikaš komu njegovi drugovi naniše nepravdu i velike štete, pak ne nadajući se, da bi se inače mogao toliku tuž oprijeti ode u Ungariju.

Tamo stupi pred kralja Ladislava i razložio mu, kako je kraljevstvo hrvatsko u rasulu i koliko lako bi ga osvojiti mogao. I kraljica Lepa, sestra kralja Ladislava a udova kralja Zvonimira, veli druga kronika, mnogo pretpriču od neprijatelja svoga pokojnoga muža, i ona pozove brata u pomoć.

Koji je bio taj nesretni velikaš, i od kojega hrvatskoga plemena, povijest nije mu zabilježila ime, da ga hrvatski narod na vjeko proklinje,

Nakon puna četiri mjeseca, od početka ožujka do početka Srpnja tek. god. otezalo se, da bude riešen taj proces, a to vrijeme je ponašanje redara Efendića svakim danom postajalo sve to sumljivijim tako da je napokon bio, odpušten. Sad eto opet tužbe proti načelniku, na sve četiri strane, na Zemaljski Odbor, namjestništvo, ministarstvo, i čak na dvorsku kancelariju Njegovog Veličanstva, što ga se je odustilo njega, redara, koji je branio čast Njegovog Veličanstva, i zakone državne, a da se na občinu drži pisara Ribarovića, koji je tužen zbog takovog zločinstva.

Javna je tajna, da su ove tužbe skovane bile na kotarskom poglavarstvu, jer se je vidilo Efendića ulaziti i izlaziti iz poglavarstva svakim časom. Javna je također tajna, da ovakvim podlim denuncijama kumuju u Makarskoj osobni i politički pristaše Ribičića i Vukovića; dapače sjegurno se može utvrditi da se uz plaćet Ribičića slične denuncije kuju, e da se takovim sredstvima utuče stranaka prava u Makarskoj, kojoj pripada ogromna većina pučanstva.

Iztknuti je, da dok je bio Efendić u službi uvijek je novčano oskudievao, a kad je ostao bez službe, bez plaće, bez zanata, bez ikakve zarade i ikakvog prihoda živi mnogo bolje i novcem se razbacava. Javna je tajna također po Makarskoj da je stanovita čeljad skupljala doprinose kao mjesečnu plaću Efendića, i da su ta čeljad sve pristaše kanonika Ribičića i njegova uža svojata. Kad je razprava izpala riešenjem pravaša Abduna Ribarovića, i kad je bilo bjelodano dokazano, da je objeda skroz i skroz izmišljena, tad su pristaše Ribičića, u nagradu što je prevedne ljude htio upropasti, dali mu mjesto poslužnika kod mjesne Hrvatske Radničke čitaonice, koja se može sve prvo smatrati nego hrvatska radnička čitaonica, jer je u njoj najmanje hrvat radnika i koja je bila ustavovljena pod auspicijima političke vlasti. Osim ovoga mjesta poslužnika, šarena družba našla novomu Nastiću i mjesto poslužnika u krčmi Mare udove Malića, gazdarice kanonika Ribičića. Evo kakovim se sredstvima služe današnji protivnici pravaške stranke u Makarskoj, a za što nose glavnu odgovornost Ribičići, Vuiković i organi c. k. vladu.

Radi svega navedenoga pitamo c. k. vladu: Hoće li već jednom c. k. vladu učiniti, da njezini ljudi u Makarskoj, kao što je Panek komesar, i stražemstar Stuk, prestanu ovakvim podlim denuncijama proti stranci prava u Makarskoj, td hoće li kazniti one svoje ljude, kad se je sudbeno dokazalo, da su dosadašnje sve njihove objede podlo izmišljene?

Parlamentarno izvješće.

Beč, 26. listopada 1909.

(Nastavak)

U proračunu ministarstva poljodjelstva predviđene su ove svote: 7500 K za novo uređenje vinograda i matičnjaka za voće kod poljodjelskog zavoda u Splitu (V. obrok); za školu u Glavici 1000 K; — za udjeljenje bezkamatnih zajmova za obnovu vinograda zaraznihni flikserom uvrštena je svota od 400.000 K a to za Donju Austriju, Moravsku, Štajersku, Tirol, Kranjsku, Primorje i Dalmaciju; u obrazloženju stoji, da je za ovu godinu uvršten veći iznos obzirom na akciju za Dalmaciju; — za promicanje diobe obradljivih obč. dobara u Dalmaciji 10.000; — ostale svote, kao ona za poboljšice, uvrštene su kumulativno za sve zemlje.

ali u oskudici izvjestnih dokaza, nije preuzeto nagadati koji je prilično mogao biti.

U bogatjoj knjižnici obitelji conte Fanfogna-Garagum u Trogiu ima rukopis „Catalogus ducum et regum Dalmaciae et Croatiae.“ Tu se kaže ovako: „Svinimirus qui et Demetrius, ex comite Darinte (— Karinjani), rex factus salonas solensisfide 1076. regnauit suum vectigal Sancto Petro fecit: uxore Lepa seu Helena soror Sancti Ladislavi; filia Claudia nomine, non vitio, uxor Viniki nobili familia Kapuh (— Ladčani).“ t. j. — Zvonimir drugim imenom Dmitar bivši knez Karinjani, bi učinjen kraljem, po nalogu Grgura VII najsvetčanije bi okrunjen kod Solina g. 1076; i kraljevstvo svoje učini vazalstvom S. Petra Lepa ili Jelena sestra Svetoga Ladislava; čer mu po imenu Klauda, ne po Šepavosfi. žena Vinika od plemeniće kuće Lapčana.

U jednoj povelji kralja Ludovika g. 1359 opet se čita: „Kralj zvonimir, nekomu plemiću od roda Lapč, Vonjača imenom, oženjen sa čerjom mu Klaudom, dariva neka imanja, na kojima nastaniše se njihovi nasljednici.“

Opet u drugoj listini g. 1390 kralja Stjepana Tvrtka kaže se „Kralj Zvonimir dariva posjed Karin, Mihovilju Nelepiću iz Oršića i njegovoj ženi, od čer mu Vinike i njihovim nasljednicima.“

Prem da su te isprave kasnijih doba i sumnjive vjerodostojnosti, ipak nema ispravnih suvremenih dokaza po kojima bi se dalo zaključiti da je sve one u njima izmišljeno.

Da je kralj Zvonimir mogao imati osim sina Radovana i čer Klaudu, nije ništa nemoguće; da se je ta Klauda vjenčala za Vinika (— Vonjača) plemića od roda Lapčana nije ni to za čudo. Po tomu kralj Zvonimir bio je tasi

Pri ministarstvu pravde uvršten je iznos za jedno mjesto kanceliste u Tiesnom i za mjesto tamničara u Zadru; drugih promjena prama lanjskom proračunu nema.

Pri ministarstvu za javne radnje uvrštene su ove svote: 1.415.734 K za gradnje i uzdržavanje puteva i mostova u Dalmaciji; — 107.912 K za uzdržavanje obrtne škole i promicanje obrta u Splitu; — 13.000 K za obrtno-stručne škole i tečajevu u Dalmaciji; 1000 K za putne troškove povodom izvanrednih vodogradnja. (Obskrba pitkom vodom spada u djelokrug ministarstva poljodjelstva.) O gori naznačenoj ukupnoj svoti za gradnju puteva i mostova uključena je i svota od 100.000 K kao drugi obrok za gradnju mosta preko Krke kod Skradina. Iz obrazloženja se razabire, da će ukupni trošak za gradnju tog mosta iznašati 500.000 K. Lani je bio uvršten i obrok također od 100.000 K.

Ove su godine napose uvrštene svote za gradnje i pregradnje državnih zgrada a to za sva ministarstva. U taj naslov nalaze se ove svote: 150.000 K za smještenje arheološkog muzeja u Splitu; — 150.000 K za zgradu državne gimnazije u Dubrovniku (II. obrok); 25.000 K za zgradu gimnazije u Splitu; — 40.000 K za zgradu realne u Splitu; — suviše 15.000 K za nabavu učionikih potrebitina buduć občina bila oslobođena od prinosa; — 1800 K za popravu na preparandiji u Arbanasima; — 10.000 K za gradnju lučkog ureda u Metkoviću; — 20.000 K za gradnju suda u Splitu (I. obrok); — 35.000 K za sudsku zgradu u Imolskom (III. obrok); — 20.000 K za sudsku zgradu u Pagu (II. obrok); 40.000 K za sud u Trogiu 6-ti obrok; 10.000 K za unutarnju uređbu istog suda u Trogiu; — 15.000 K za sud u Vrgovcu (II. obrok); — 44.060 K za upravu i uzdržavanje postojećih državnih zgrada u Dalmaciji.

Pri ministarstvu financija proračunani su uz ostale i ovi izdatci za proizvod softi 11.000 K za Pag a 19.500 K za Ston; suviše za novu izgradnju solnica u Pagu 380.000 K.

Dopisi.

Podgora, na Svistete.

Glede škole na „Kraju“ obća i velika ogorčenost i nezadovoljstvo zavladalo cielez komšulukom, a to je nezadovoljstvo sa svakog pogleda opravdano i temeljito. Da se ugodi pijačici razpocipi čujemo, da se misli prenieti školu iz sadašnje, prostrane, udobne i zdrave kuće u novu kuću Mate Bezposice iza „Brusja“, koja nebi ni najmanje odgovarala svrsi, jer bi pokvarila srce i zdravlje naše djece. Na prizemlju ove kuće Mate će namjestiti krčmu, a izpred same kuće ribari izteku mrežu, te se čuju svakojake rječetine i grdne psoske, što je za djecu pogubno, te porazno djeluje na njihova mladjana srca. U kući je pak nezdravo stanovanje, jer kad su kiše, sva kuća poplavi a u kuhinji treba pod kišobranom spravljeti objed i večeru, što se je i prošloga ljeta događalo dotičnomu starnu. A što će biti zimi, kad ulije se neba kao iz kablja? Zar da mi šaljemo svoju djecu u takovu školu da nauče psoske i da kvare zdravlje? Čudimo se nekoj gospodi, da oko što takova nastoje, ali se nadamo u razboritost i pronicavost g. nadzornika Balića, kojemu su dobro poznate sve naše okolnosti i svačije razpoloženje. Ako je pravice i nepristranosti, izjaloviti će se i ostati će bezuspješni česti i skrčeni Matini posjeti u Makarskoj. Mi

Vinika Lapčica (— Lapčanina) te se on mogao umišljati da imade neko nasljedno pravo na hrvatsku krunu, a pošto hrvatski velikaši nisu mu je htjeli pokloniti po svoji prilici on se je dao da mu je nepravda nanešena, i zbog toga obratio se Ladislavu, kad njega tražio odmahje protiv svojih drugova, zovući u svoju zemlju stranca.

Slobodi svojoj, da se svete,
Slobodi svojoj koje lance,
A stranac dođe...

i preko Druve prelazi vojskom.
U sveobčim neredu niko ne mari braniti granice države. Ladislav lako osvaja Slavoniju, ravnu Posavinu i Podravinu. Al kad bi penjat se uz goru Kapelu, valjalo osvajat klanac za klanec grad za gradom. Brane se Hrvati, i ako podijeljeni, svak za se, jedan drugog ne pomaže, ali i taj posebni odpor zadostan je bio, da uvjeri Ladislava da se Hrvati protive spojenju krune hrvatske i ugarske. — U to je Ugarske doletjele glasosnoći koji kazuju kralju: „Kumani prevaleše Karpatu i ognjem i mačem haraju ugarsko Potisje“ i tako kralj Ladislav povrati se natrag a da nije mogao prodići do hrvatskog primorja. U vlasti Ladislavijevoj osta samo Posavska Hrvatska (Slavonija) i to za kratko vrijeme.

U znak, da ne misli Ugarskoj pridružiti stečene zemlje, a ni ostale hrvatske pokrajine, koje nije još ni stekao, Ladislav postavi u Slavoniji za posebnoga kralja sinovca svoga Almoša (1091 do 1095) radi čega se Ladislav i ne zove „Kralj Hrvatske“ već samo „Kralj Ugarske“.

Stieđi.

nećemo da šaljemo svoj porod na pazar; sve smo spravi trživat, da spasimo svoju djecu od propasti duševne i tjelesne. Ima nas preko 60, bude li potreba pokesati ćemo se po dvie krune na mjesec, pak ćemo držati posebnog učitelja, da tako zadovoljimo zahtjeva zakona. Volimo biti do potrebe i bez škole, nego trživat svoju djecu. Da doskočimo tuđim splet-kama i da se spasimo od nezastitljivosti jednog razpopice, obratiti ćemo se sjajnoj vlasti u Zadru, te gojimo tvrdnu nadu, da ćemo, ako je ne bude drugdje, barem u Zadru naći pravice i uvi-djavnosti.

Mnogi roditelji.

Aržano.

(Postala.) Mi smo sasna nereditivo prima-mo poštu, a osobito što se tiče novina. „Hrv. Krunu“ primamo sasna nereditivo. Isto i druge novine. Kad je vas sviet pročitao no-vine mi ih tek onda primamo. Na pr. „H. K.“ od utorka kad dodje redovito primamo je u petak a više puta u nedjelju, „Hrv. Rieč“ od sriede redovito u nedjelju a više puta u sriedu. Za nas nišu novine već starine. Jeli krivnja na pošt. uredu u Studencima ili na Lovreću, neznamo. Sva je prilika na Lovreću. Do koga je nek prvije. I sve ovo daje nam podpuno pravo našoj molbi za upostavljenje pošt. ureda u našem selu, jer naše selo ne samo da ima sve uvjete za isti već i radi ovih netačnosti ima podpuno pravo. Dok je vladin povjerenik odgovorio u saboru našim dičnom zastupniku Dru. J. Mladinovu u predmetu da su izvidi za upostavljenje istog još u tieku, dočuli smo, da se je c. k. pošt. povjerenik izrazio na Lovreću, da Aržano neće dobiti zatraženi pošt. brz. već u slučaju provedenja željezničke Aržano-Bu-gojno. Kako se to slaže? Inače ck. ravnatelj-stvu pošta i brzjava na znanje, da će se Ar-žančani znati obratiti i drugim putem kad ne bi isto htjelo udovoljiti njihovim pravednim zahtjevima.

Aržančani.

Iz Trogira.

Zadnji dopis iz Trogira br. 385, kako nas upozorje prijatelj, napisan je u dobroj vjeri od nepoznavaoa mjestnih prilika. Prigovori i opazke za cijelo su nepodupne i prejerane. Trgovini vinom kod nas mora se doći u susret, jer svi veoma dobro znamo, koliko je ta tr-govina, osobito sada, i korisna i od potrebe. I ako eventualno za koje vrijeme javna mjesta su zapremjena od bačava, kao što je to svu-gdje u ovo doba, za to se ne smije prigova-rati obćini, koja u tom pogledu dolazi u susret ne samo trgovcu D. već i drugima, a ni lučkom uredu, čiji upravitelj nepristrano i pravedno postupa se svakim.

Toliko razjašnjenja radi.

Žandarstva bahatost u Trogiru od neko doba prekršuje svaku mjeru. Otkad nam po-šlaše nekog Pocraca iredentističkih osjećaja, otkada su svakovrstna šikaniranja na dnevnom redu. Šikaniraju obrtnike, zanatlije a i druge za svaku malenkost, prijavljujući ih polit. vlasti, za slomaha globi i zatvara. Bahato se ponaša sa svakim, jer misli, da je bog zna kakva potrebna ličnost, koja se mora uvažavati. A što je žalo-sno obć. je redarstvo pod njegovom koman-dom. Ovdje je de facto bez buke i vite dignuto iz obć. ruku mjestno redarstvo. Sviestno jakog oslonu u svog predpostavljenog, ne usrućava se, bezobraznošću kojoj nema para, tužiti sudu odlična građana za učine, koji ne obstoje. Ob ovaj skandaloznoj prijavi, kao i o onoj neka-danstvo redarstva progovoriti ćemo posebno, da javnost vidi, što se sve nekažnjeno dešava u Trogiru pred nosom vlasti. Za danas ovoliko.

X.

O činovničkim prilikama*).

Pogledamo li danas u kulturni sviet, to ćemo svuda naći na udruženja i klubove, bilo da su ustrojeni u humanitarne, znanstvene svrhe ili šport, ali svima je cilj napredak, usavršiva-nje ili obezbijedjenje.

Mi živimo danas u veku udruženja! Ovim pojavama, koji su u srednjim slo-jevima svoj najveći mah zahvatile, stajale su vlade oportuno nasuprot, no videći, da sukce-sivno razborito razvijanje može državi i od ko-risni biti, jer im veliki dio rada prišteduju, ne činiše više udruženjem poteškoća.

I gle, ovakova udruženja, koja su izprva pobudjivala razne bojazni kod vlade, našla su upravo u njima, odnosno u njihovim činovni-cima, svojih imitatora.

Tako vidimo n. pr. u Bosni jošte prije aneksije, u onoj jošte danas nemirnoj zemlji, činovničko udruženje, koje dapače svoj list u tri jezika izdaje.

Ovi činovnici, ljudi sjegurne egzistencije, stalnih heriva udružuju se i pokazuju svoju odanost naprama dinastiji time, da dok s jedne

strane kliču „Živjelo Njegovo Veličanstvo!“ a druge strane umah traže poboljšića gaže, a za-jednički ministar u stotinu nepriklada za državni aparat ne zapne — odabrava napokon.

Zašto se udružuju? Jer nalaže duh vre-mena; nukaju ih na to prilike.

Već vazda varirajuće cene trgovinskih pre-meta i svakdanjih životnih potrebitina, potekle one iz uplvisaja prirode ili špekulativna, do-vede ih na misao, da se ova beriva napram iz-dacima u nekojemo ravnotežu održe.

Ali ovakova udruženja imadu po njih i drugih polakšica. Komu nije poznat birokratski način? Nije sve zlato što se sjaji! Strogost, izravice, laskanja, protekcionizam vlada u njih-ovim redovima, a po gotovo nikakova sloboda ni u pismu ni u riečima, stig se ne može, a da se u ovu rak-ranu na današnjem državnom tielu prstom ne upre. Sa udruživanjem imadu svi šikani nestati i u tom pogledu stajati će bosansko-hercegovački činovnici bolje, nego li oni iz Hrvatske i Slavonije.

Evo za primjer denuncijacija koje se sbi-vaju u hrvatskim pokrajinama, koje dovoljno ilustriraju slobodu tamošnjih činovnika:

Otkad je Rauch sklopio savez sa Frankom i otkad je Jozua izdao poznatu lozinku, da u Hrvatskoj vlada Aehrenthal i Frank, nastalo je za poštene i rodoljubne činovnike u Hrvatskoj upravo užasno stanje. Ako se ne klanjaš Franku i njegovim telicima ili ako si za slogu Hrvata i Srba ili ako upozoriš kao činovnik narod na ubitačno rad. današnjeg režima, koji uvadja proti zakonu toliko magjarske škole, koji troši na-rodni novac bez dozvole sabora itd., ti si iz-dajica, lopov, slavostr, treba te zbog toga pri-javiti Rauchu i tražiti tvoj progion i uništenje. To je danas jedini rad frankove, „najhrvatskije“ stranke. Njima ne smeta absolutizam i Rauch-ovo magjarofilstvo, frankovci su sa današnjim izvanzakonskim stanjem i korupcijam u Hrvatskoj zadovoljni. Dok prijatelj i saveznik Franka i Wekerla barun Rauch sjedi na banskoj stolic-i, frankovci su svemoćni i jaki u Hrvatskoj, pak su vjerni i odani lozinki svog gospodara — preuzeli ogled Rauchovih doušnika i denn-cijanta.

Ne prodje skoro ni dan, a da ne čitamo u Frankovim listovima najbrutalnije napadaje na činovnike i učitelje, koji — ni krivi ni dužni — bivaju vrijeđani i denuncirani predpostav-ljenim oblastima na najogavniji način, da se čovjek uprav zgražati mora nad pokvarenošću ljudi, koji su se za novac prodali Rauchu i Franku. Ovakove su denuncijacije bile proti vriednim učiteljima u Karlobagu i Slavoniji, za-tim u Varaždinu i Kostajnici, a najnovija proti kot. inžiniru u N. Gradski, kojeg njeiki franko-vac na najprostiji način vriedja i traži direkte progion njegov od vlade i njegovo uništenje, što se je navodno u društvu nepovoljno izra-zio o jednoj frankovačkoj veličini. Ovaj je čov-jek otac brojne obitelji.

Sve ovo nikako ne govori o slobodi či-novnika i uređenoj autonomiji. Ovakovi pri-tisci i progioni ne uplvišu nikako dobro na narod, s kojim činovnik u saobraćaju stoji, te se tako i događaju iz bojazni naprama gori brutalni i nepravedni postupci naprama stran-kama. To ne uplviše obć. na narodni raz-vitak. Spominjemo tolike izbore, kod kojih je činovnik proti vlastitoj volji i osvjedočenju bi-rati morao.

Ako ovakove prilike danas samo u Hr-vatskoj i Slavoniji postoje, nije izključeno, da nebi mogle i drugud zavladati.

Činovnik dakle mora biti u svom radu nevezan, slobodan u granicama svojih dužnosti naprama državi i narodu; samo ovakav rad može se nazvati moralan, a taj bi se mo-gao postići udruženjem činovnika poput onih u Herceg-Bosni, jer živimo u veku udruženja!

Važnost Hrvatske u ugarskoj krizi.

Bečki „Reichspost“ od 29. p. mj. donosi na uvodnom mjestu članak narodnog zastupnika i predsjednika Starčevićeve stranke prava dra. Mile Starčevića pod naslovom „Važnost Hrvat-ske u ugarskoj krizi“. Prikazivši historiju tamo od XVIII. veka do najnovije dobe, pisac među ostalim veli:

U Hrvatskoj već dobre dvie godine vlada posve neustavni režim. Upravni aparat zapinje zakonodavnu djelatnost na polju hrvatske au-tonomije.

Je li Austrija pomislila za ove krize ikada, da Hrvatsku zainteresuje protiv Ugarske? Ugarska je u nagodbi g. 1867. postavila zahtjev, da u Austriji mora vladati ustavnost. Je li Austrija tražila od Ugarske da i ona ustavno vlada u Hrvatskoj?

U Hrvatskoj imade danas tri stranke: hr-vatsko-srpska koalicija, koja sačinjava sabsorsku većinu; Frankova stranka, koja podupire Rauch-ovu vladu i Starčevićeva stranka prava, koja

između jedne i druge sačinjava neki centrum u politici radikalna a u vjersko-kulturnom pogledu konzervativna. Ova zadnja stranka imade za so-bom najveći dio hrvatske inteligencije, te je bez dvojbe stranka budućnosti, prava predstavnik hrvatskoga naroda. Koalicija hrv.-srpska imade za sobom dosta jak broj pristasa svake ruke, uza nju je grčko istočni elemenat zemlje, onda sve one Hrvate, koje je razočarala austrijska politika prama Hrvatskoj.

Ipak bi danas jedan jedini čin Beča u prilog Hrvata dovoljan bio, da odvrati i zad-njega Hrvata od Pešte i Magjara. Hrvatima bi se moralo dati, da se izjave o velikim pitanjima monarhije i nema dvojbe, da bi se cio narod digao proti magjarskim zahtjevima, jer u Hr-vatskoj je još uvijek jako dinastično čuvstvo, koje Magjari nisu mogli uništiti, makar sve što su radili i danas rade u Hrvatskoj, pokrivaju ugledom i auctoritetom kruno. Sve to oni lu-kavo rade da omraze krunu u očima hrvatskoga naroda, i da ga tako uz sebe privuče, kako im je usjelo privezati hrvatsko-srpsku koaliciju pri sastavljanju riečke rezolutije.

U onome času, kad bi se Hrvatska mogla slobodno izjaviti, bila bi kriza u Ugarskoj do-rivena. Hrvatska bi se opirala svim današnjim težnjama Magjara. Ona je protivnica odtjejenja banke, ona ne će da znađe za ugarsko carin-sko područje. Ona zazuje od vojničkih konce-sija Magjara, dokle god je Hrvatska sviezana sa Ugarskom.

Bez Hrvatske padaju za Magjare sve te tražbine u nišavilo, jer Ugarska ne može oži-voivotiti samostalnu banku bez Hrvatske, ona ne može oživotvoriti svoje carinsko područje, ona ne može imati svoju vojsku. Što će joj carinsko područje bez Hrvatske, kad ne može sa svojim proizvodima uvek potpuno upo-korenje Hrvatske.

Ugarska bi bez Hrvatske bila sputana, kako je danas Srbija. To je priznao sam Ko-suth, kad je nedavno rekao u kuliorama za-stupničke kuće jednom zastupniku: gospodarska samostalnost Ugarske uvjetuje potpuno upo-korenje Hrvatske.

Austrijski državnici toga ne vide, pa ništa ne poduzimlju, da dokrajče u Hrvatskoj stanje pogibeljno za monarhiju i za samo dinastično čuvstvo u narodu. Austrijski mjerodavni faktori odgađaju rješene hrvatske krize dok se ne rieši madjarska; a u tom leži kobna pogreška. Naprotiv bi morali najprije rješiti hrvatsku krizu u prilog Hrvatima, onda bi madjarska kriza sama od sebe prestala.

U borbi proti madjarskim uvijek rastućim pretenzijama prema Austriji veoma bi dobro došla pomoć Hrvata.

Skrajenje je vrieme, da se u Austriji po-sveti hrvatskom pitanju ona pažnja, koju izi-skuje interes monarhije i dinastije. Rješanjem hrvatske krize, za koju je sada najpovoljnije doba, zatezati, znači interes monarhije i di-nastije zastavljati interes Madjara. Idu li za tim austrijski državnici? Sigurno ne, i za to bi morali napustiti svoj pasivitet prema hrvatskim odnošajima te stupiti u akciju, jer vrieme gubišti znači radje i sve izgubiti.

Iz grada i okolice.

Pored sve opomene, još mnogi od gg. predplatnika nisu udovoljili svojoj duž-nosti. Premda ne rado, ali morati ćemo onima koji neće da udovolje dužnosti obu-staviti list. Naš list, koji zastupa interese narodne, a ulaže i truda i materijala, da list što bolji bude, — ne zaslužuje tu ne-marnost od strane predplatnika.

Administracija „Hrv. Rieči“, u „Hrvatskom Sokolu“ bila je u večer na Svesvete družtena zabava, koja je bez ikakve priprave uspjela vrlo liepo. U društvu bilo je sve živahno, a plesalo se do kasna. Udarao je orkestar „Sokola“. Družtvene ova-kove zabave držat će se odsele što češće. Na proljeće, kad se uredi društveno pomešće, uz-pokostit će se pozornica, a onda će naš vriedni sokolski dramski diletanski klub nastaviti sa svojim predstavama.

Naš podlistak. Posle duge stanke javlja se u našem podlistku opet naš vriedni surad-nik, kojemu za sad imena ne izičemo, s lie-pim razpravama povjestne naravi iz prošlosti grada Šibenika. Kako su ove razprave u svoje doba zanimale na osobit učin naše čitaoce, sigurni smo da im ugadjamo, što prostor pod-listka u „Hrv. Rieči“ ustupamo opet ovako-veo gradivu.

Svrčamo pozornost obćinstva u našem gradu i okolici na današnji naš članak o „Žen-skoj građanskoj školi u Šibeniku“, o toj no-voj stečevini za naš grad, postignutoj nastoja-njem naših ljudi. Želio grad, da se ta škola što prije otvori, jer je grehota da se i za sami dan tim zakasni.

Iz Rogoznice javljaju nam, da je on-dješnja tvornica sardina nakon ustanovljenog

pogodbenog roka od 5 godina, koji je sad iztekao, najavila ondješnjim ribarima, da ne kani svojih obveza prama njima obnoviti, prem su ribari po istoj pogodbi bili vezani predavati ribu tvornici za rok od 10 godina. Rogoznički ribari namjeravaju sada ujediniti se u ribarsku zadrugu, da zaštite svoje interese. Mi im u tome želimo najljepši uspjeh i svaku sreću.

Mrtvih dan jučeršnjih privukao je na mjestno grobište množstvo svieta na grobove svojih milih. Ove godine više no ikad polo-ženo je na groblje množstvo vienaca, a sinoć i preksinoć sjajilo se tu širom od množta svieća i svjećica. Lahka bila zemlja pokojnicima!

Otvorom naše realke pozabavili se plitski listovi dakako na svoj način. O „pajačevu“ listu nije se ni čuditi, da je u ovu prigodu upotrebio, da se izkalji proti Šibeniku, ali ono što je napli-sala „Sloboda“ mora da upravo zgraža svakog našeg građanina. Ona kući ustanovljenje građjanskog nadzornog odbora nad učenicima, a hvati u svemu i po svemu govor pokraj. Škol. nadzornika Zavadala, koji je za taj odbor našao samo rieči pohvale i iskrene radosti; ona veli, da je govor g. načelnika bio većinom „stonatura“, a kad tamo g. načelnik je govorio odvažno, mu-ževno, kako mora da govori čovjek, koji pred-stavlja grad, građanstvo i obćinu. Nikakve uvriede u njegovu govoru, jer kako savši roditelji ima prava da zna kako mu napreduje u zavodu die, tako građjanski odbor ima prava da zna kako napreduje djeca građjana. Nije to nikakva in-kvizicija, to je dobro shvaćena građjanska duž-nost, za koju kao da u obće nemaju smisla njeiki ter njeiki, koji se u svoje doba znali sni-žiti do prošnih „zahodskih“ najvedata.

Porota. Dne 30. listopada držala se je pod predsjedanjem e. k. zem. savjet. Graovca porotna razprava proti Krsti Piriji pl. likuje iz Ljubošina, zbog teške tjelesne ozlede i sukrivstva u zločinu prevare zaiskanjem krivog svjedočanstva. Branio ga je odvjetnik Dr. Makale, a obtužbu je zastu-pao ck. dr. odv. Marcocchia. Porotnici su ga priznali krivim prekršaja protiv tjelesne sigurnosti, te je bio osuđen na dva mjeseca zatvora. Na 2/11. započela je porotna rasprava, koja se po drugi put vodi, proti Mati i Marku Vučiću pk. Mate iz Razvadja radi otčoumrstva. Brani ih Dr. Krstelj i Dr. Makale, a obtužbu zastupa podpred. Dr. Ucovič. Predsjedca čk. predj. Silo-brčić. Razprava još traje.

Izpravili U izvješću o drž. proračunu u pred-zadnjem broju mjesta Marina (gradnja obale) ima stati „Žirona.“

Gosp. D. F. V. Krstatiće, Vidit ćemo! Gosp. Dopisnik Zadar. Preporučit listove ili kolektare možemo samo kad ih primimo na ogled. Živjeli!

Pokrajinske viesti.

Vojno zapovjedništvo u Dubrovniku. Odlučeno je da zapovjedništvo XVI. zbora za Hercegovinu i južnu Dalmaciju bude u Dubro-vniku. U tu svrhu boravi vojna komisija u Du-brovniku, koja ima da odredi potrebno.

Novi brzjovani tarif između habsburške monarhije i Srbije. Beogradske službene „Srpske Novine“ objavljaju, da je između Austro-U-garske i Srbije uglavljen novi brzjovani tarif. Brzjovni preko višegradu za Bosnu i Hercegovinu stoji po rieči 70 para. Minimalna tarifa (10 rieči) iznosi 70 odnosno 80 para. Novinarski brzjovi su za 50 po sto jeftiniji. Meteorološki brzjovni bezplatni.

Sa skupštine družta srednjoškolskih profesora u Spljetu. Dne 31. studeni o. g. držala se u Spljetu I. glavna skupština „Družta srednjoškolskih profesora u Dalmaciji“, koja je izabrala ovu upravu:

Predsjednik: Prof. Dr. Vinko Lovovina. Podpredsjednik: Josip Barač, Tajnik: Dr. Frano Unzu, Blagajnik: Klauđije Barbetti, Odbornici: Antun Belas, Juraj Božičević, Dr. Ramiro Bujas, Antun Dančević, Juraj Guč.

Političke viesti.

Bosansko-Hercegovački ustav. Zastupnici Pljo, Spinčić, dr. Tresić Pavičić i drugovi stavili su na sveukupno ministarstvo prešni predlog o zavlacenju ustava za Posnu i Hercegovinu. U prešnom predlogu zahtjevaju zastupnici, da vlada navede razloge, zašto ustav još nije objelodanjen, i napose, da li je istina, da ugarska vlada traži, da se ima ustav proglasi samo u ime ugarskoga kraljica. Također se traži, neka bi vlada saobćila kremlinjkom vieću sadržaj zakonske osnove bosansko-hercegovačkog ustava, a vlada se u jedno poziva, da svom odlučnošću nastoji oko toga, da se ustavne uredbe u tim zemljama što prije uvedu.

Demisija čeških ministara. Češki ministar Začek i ministar poljedjelstva Braf predali su demisiju. Na 30. pr. mj. sastalo se ministarsko vieće da vieća o položaju prouzročenom demisijom obiu ministara Čeha. Predsjednik parla-mentarne odgodio je sjednice na neizvesno vrieme.

Gradski izbori u Pragu. U Pragu su se 27. prošloga mj. obdržavali gradski izbori. Dr-žavopisna stranka, narodni socijalisti zajedno sa staro-česima i klerikalima (svi ovi dali su si zajednički titul za ovu izbornu borbu „stranke gospodarskog programa“) sklopili su kompromis, međutim doživjeli su polupni poraz. Izabrano je nekoliko njihovih odnosno došlo je do užih izbora, ali tu su tako bez važnosti, da u novom gradskom zastupstvu ne će značiti baš ništa. Pobijediti su Mladočesi.

Hrvatska iskara (Dr. Krstelj i dr.) Vlastnik, izdavaatelj i odgovorni urednik Josip Drezga.

* Od osobe izvan uredništva.

Hrvatska Vjeresijska Banka - Podružnica - Šibenik.

Bankovni odjel - - - - -
 Dionička glavica - - - - - K 1,000,000
 Mješnjaćnica - - - - -
 Kupuje i prodaje državne papire, razzerenice, zaloznice, srećke, valute, kupone. Prodaja srećaka na obročno odplaćivanje. Osjeđuranje i lute, kupone. Prodaja srećaka na bezplatio. Unovčenje kupona bez odbitka.

Zalagaonica - - - - -
 daje zajmove na ručne zaloge, zlatne i srebrne predmete, drago kamjenje i t. d. uz najkulantnije uvjete.

Čudo Industrije! Samo 3 Krune 40 para
 nišet anker-remont-
 toj ura silem Kos-
 kopl sa zaklopcem,
 lipim halcem, sa
 čepom kazalom
 sa krunom stoji 8a-
 mo 3 K 40 p. 14-ka-
 rami, zlatim prsten s
 diamanom
 sam 6 Kruna.
Udova Marija Holzer
 Krakov 63, St. Gertrudy 29.
 Ištevatni cenik sa više nego 1000 slika zlatnih i srebrnih stvari, na zlatne, bakarne i frakke.

I. hrv. tvornica voštanih svieća Vlad. Kulica u Šibeniku.

Prodajem američanske loze
 Cistog arana zlatavica kom. 25,000
 Montecula zlatavica kom. 7,000.
 Marko Brčić-Stević
 Šibenik.
Svoji k svome!
 Svim našim trgovcima preporuča se
 "Gospodarska sveća"
 najtoplije

Šivaći strojevi
 Singer
 „66“
 kupu-
 samo se
 zena-
 uvek sa
 ovim
 zma-
 kom.
 Ne treba se dati zavesti kroz
 druge oglaš. koji imaju tu
 svrhu, da uz ime SINGER raz-
 pčavaju već upotrebljavane
 strojeve ili one kojeg drugog
 proizvoda, pošto mi ne pre-
 pušamo naših šivaćih strojeva
 ravno samu obistinju razpro-
 dajemo.

Šibenik, glavna ulica, 8-10

M. DOMIČA
 Split, br. 355.
 Primala se odjeća za kemiko čišćenje kao: obrana, urezana, za stielju, kazalije i pisove. Osim toga razstije, prostiecke, rukavice od koze i d. razumije se sve u cijini čist sa strojem „UNIVERSAL“.
 Iste tako pamo predlaženje gore navedenih preporuča se svakome ovo zgodno i korisno poduzeće.
 Za šibenik prima i predaje:
JULIO RAGANZINI
 Glavna ulica, 11X.

Loze navrnutе
 svakovsime lijepe prve vrsti dalmatinske na podlozi Armonon X Rnp. G. L. Rnp. X Rnp. 3309 i Rnp. Montecula. Ove vrsti zlatavice i rezniće Rnp. X Berhandleri-Treki.
 Čisti sortimenti mogu se dobiti kod: Fortić i drug.
 Trtica-Lozar Komen (Primorsko).
 Cienk se šalje na zahtjev franko.

Saisona 1909-1910
Pio Terzanovic * Šibenik *
 Javljam štovanomu gradjanstvu, da mi je ovih dana prispjela od jedne glasovite krojačnice velika količica gotovih odjeća i kaputa za gospodu. Ova se odjeća osobito odlikuju radi izvanredno elegantna kroja i umjerenosti cijena, tako da sam preporučujući se biljezim se veselošću u mogućnosti svakom zahtjevu udovoljiti.
 18. IX - 18. III.
 Pio Terzanovic.

Čudo Industrije! Samo 3 Krune 40 para
 nišet anker-remont-
 toj ura silem Kos-
 kopl sa zaklopcem,
 lipim halcem, sa
 čepom kazalom
 sa krunom stoji 8a-
 mo 3 K 40 p. 14-ka-
 rami, zlatim prsten s
 diamanom
 sam 6 Kruna.
Udova Marija Holzer
 Krakov 63, St. Gertrudy 29.
 Ištevatni cenik sa više nego 1000 slika zlatnih i srebrnih stvari, na zlatne, bakarne i frakke.

Objava.
 Čest mi je javiti p. n. obinstvu, naš skoli trgovcima i obrtnicima, da sam namio doskora otvoriti ovdje prvu ovakve vrsti na našem jugu.
 ✱ **Trgovnicu papirnatih vretica** ✱
 Na to sam se odlučio i razloga, što se doseže iz ovakove stvari morate naše oćmsivno obratači van pokrajine i podpri-
 rati svojim novcem ljudi podučeca.
 Moja tvornica papirnatih vretica bit će uređena sasvim po zahtjevima moderne tehlike i bit će snabdjevena sa omni raz-
 noolikim materijalom, što zasieca sa omni obr-
 hvanu bit izdašno podpomozem i, počes-
 cen cijenim naručbama iz svih zemalja, gdje je našeg naroda.
 Šibenik, 21. listopada 1909.
Ante Zorić
 trgovac i posjednik

Krvatska tiskara u Šibeniku
 preporučuje svoje bogato obnovljeno skla-
 dište tiskanica za občine i župne urede.
 Naručbine se obavljaju brzo i
 tačno a cijene su vrlo umjerenе.
 Najmodernije posjetnice i vjenčane karte uz vrlo umjerenе cijene izradjuje

Krvatska tiskara u Šibeniku.